

Sosiaalinen järjestys suomalaisissa lähiöissä

TEEMU KEMPPAINEN

Laitakaupungin rappio on tavannut samaan aikaan kiehtoa ja huolestuttaa niin yleistä mielipidettä, päättäjiä kuin tieteen tekijöitäkin. Kaupunkikeskusta on edustanut hallinnan, järjestyksen ja ehkä järjenkin aluetta, mikä näkyy vaikkapa ruutukaavan tai kaupunkibulevardien muotokielellä. Laitakaupunki puolestaan on ollut jotakin vaikeasti lokeroitavaa: ei maaseutua, ei kaupunkikeskustaa, vaan jotakin joka näyttyy lähinnä negatiivisena, joukkona ongelmia, jotka on saatava hallintaan.

Laitakaupungin paikka tietenkin muuttuu, kun kaupunki kasvaa. Esimerkiksi Helsingin entiset arveluttaviksi katsotut laita-alueet Katajanokalla, Rööperissä ja Pitkäsillan pohjoispuolella ovat ajan myötä keskiluokkaistuneet. Vastaavasti uusia laita-alueita on syntynyt tarpeen mukaan aina sinne, missä maa ja rakentaminen on ollut edullista. Laitakaupungin olemassaolo onkin käsitteellinen välttämättömyys, sillä aina kun on keskusta, on myös reuna. Ehkä on inhimillisesti ottaen ymmärrettävää, että tähän vastakkainasetteluun liitetään kuin huomaamatta monia muita erotteluja, kuten säädyllisyys ja rappio, rikkaus ja köyhyys, tuttu ja vieras tai arvostettu ja parjattu.

Heikki Wariksen klassinen väitöskirja *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle* käsitteli juuri laitakaupungin teemaa 1800-luvun lopun ja vuosisadan vaihteen Helsingissä. Waris tutki aluetta Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolella. Erityisesti häntä kiinnosti, miten yhteiskunnan taloudellinen muutos näkyy työläisalueen syntymisenä ja sen paikallisina ilmiöinä. Alueen elinolojen ja terveystilanteen do-

kumenttina Wariksen väitöskirja on valaisevaa luettavaa edelleen. Harmittavasti kirjan kolmanneksi osaksi kaavailtu kuvaus alueen paikallisesta sosiaalisesta elämästä tai ”sosiaalis-eettisestä” näkökulmasta jäi toteuttamatta. Waris ehti kuitenkin esittää tilastoja juopumistapauksiin liittyneistä pidätyksistä, joista ilmenee varsin selvää alueellista vaihtelua. Hän myös ilmaisi huolensa siitä, kuinka yletön juomien käyttö vaikutti paikallisen työläisyhteiskunnan sosiaalis-moraaliseen ja siveelliseen kehitykseen. Hän kirjoittaa havainnoistaan muun muassa seuraavaa:

Olutta oli helposti saatavilla, kun kauppapuoteja oli tiheässä. Puodista ostettiin pullo olutta ja kulautettiin se portailla seisten taikka ostettiin joukolla useitakin pulloja ja painuttiin johonkin läheiseen metsään pulloja tyhjentämään. Viertotien varressa, vastapäätä Sörnäisten kuritushuoneen porttia oli Krivetzin puoti, jossa kävi vilkas oluen kauppa. Sen takana oli leppämetsikkö, jota yleisesti kutsuttiin vain ”Rivitsin kappeliksi”, sillä siellä melkein aina oli miehiä olutpulloineen ryypiskelemässä. Ja samanlaisia vakinaisia juopottelupaikkoja aukeilla paikoilla Viertotien läheisyydessä oli useita.¹

Eräässä mielessä väitöstutkimukseni jatkaa tätä keskustelua ja tarttuu Wariksen projektiin. Viime vuosikymmeninä näihin teemoihin ovat tarttuneet toki muutkin, kuten vaikkapa Juha Kääriäinen ja Timo Piirainen väitöskirjoissaan. Kuten Wariksella myös omassa väitöskirjassani kyse siitä, miten yhteiskunnan taloudellinen muutos näkyy huono-osaisten alueiden paikallisina ilmiöinä, erityisesti niiden sosiaalisen elämän näkökulmasta. Tällä kertaa pohjamuutoksena tosin ei ole teollistuminen, vaan pikemminkin teollistumisen purkautuminen globalisoituvassa ja eriarvoistuvassa palveluyhteiskunnassa. Ja Pitkäsillan pohjois-

1 Teksti perustuu kirjoittajan Helsingin yliopistossa 10.6.2017 tarkastetun väitöskirjan ”Disorder and insecurity in a residential context. A study focusing on Finnish suburban housing estates built in the 1960s and 1970s” lektioon.

¹ Waris, Heikki: *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle*. S. 506–507. Helsinki: Into, 2017. Teos ilmestyi alun perin vuosina 1932 ja 1934.

puolelta huomio on siirtynyt edemmäs, 1960- ja 1970-luvuilla rakennettuihin kerrostalolähiöihin. Tutkimuksen tausta on Matti Kortteisen ja Mari Vaattovaaran johtamassa, Suomen Akatemian rahoittamassa PREFARE-projektissa (2012–2015), jossa pyrimme kolmen väitöskirjailijan voimin paremmin ymmärtämään suomalaisten lähiöiden kehitystä ja nykytilannetta.

Kansainvälisessäkin mielessä uusi tulos syntyi, kun vertasin lähiöitä tilastollisesti luotettavalla tavalla muihin alueisiin. Tarkastelin, missä määrin asukkaat ovat havainneet alueellaan erilaisia sosiaalisia häiriöitä, kuten vandalismia, päihteiden julkista käyttöä, uhkaavaa käytöstä, varkauksia ja vastaavia ilmiöitä. Lähiöiden mainehan on tässä suhteessa ollut varsin heikko, joten oli paikallaan katsoa, mikä tilanne todellisuudessa on. Tulos oli, että lähiöt eivät käytännössä juurikaan eroa muista kaupunkimaisista alueista tässä mielessä. Lähiöiden huono maine onkin sosiaalisen järjestyksen osalta selvää liioittelua. Tulos kuulostaa suoraviivaiselta ja yksinkertaiselta, ja sitä se onkin. Aikaisempi tutkimus ei vain ollut tarttunut siihen tyydyttävällä tavalla, joten tilaus tälle analyysille oli ilmeinen.

Toinen keskeinen tulos jatkaa tästä havainnosta ja etenee lähiöitten vertailuun. Se koskee asuinalueen hallintasuhderakenteen ja sosiaalisten häiriöitten välistä yhteyttä. Tulos on lyhyesti sanottuna se, että vuokra-valtaisuus on yhteydessä sosiaalisiin häiriöihin, etenkin jos kyse on julkisesti tutetusta vuokra-asumisesta. Tämä johtuu siitä, että vuokravaltainen lähiö on tyypillisesti huono-osaisempi kuin omistusvaltainen. Toisin sanoen tulo-, varallisuus- ja koulutustaso on matalampi ja työttömyyttä on enemmän. Huono-osaisilla alueilla taas esiintyy enemmän sosiaalisen järjestyksen ongelmia, mikä on itsessään eräs kaupunkitutkimuksen klassisimpia tuloksia. Huono-osaisille alueille on luonteenomaista muita heikompi yhteisymmärrys paikallisen yhteiselon pelisäännöistä. Lisäksi kyky valvoa ja pitää huolta normien noudattamisesta on tulosten valossa heikompi, mikä luotollisen pohjan sosiaalisille häiriöille.

Teoreettisesti tutkimuksen anteihin kuuluu kaksi mielestäni käyttökelpoista teoriasynteesiä. Näistä ensimmäinen käsittelee naapuruston sosiaalisen elämän jäsentämistä. Kävin läpi aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta ja koostin niiden pohjalta Émile Durkheimin varhaistuotannon inspiroiman jäsenyyksen, jossa naapurustoelämää tarkastellaan sosiaalisen integraation ja normatiivisen sääntelyn näkökulmista. Toinen käsittelee turvattomuuden kokemuksen kokonaisvaltaisuutta ja kokoa Zygmunt Baumanin ajattelun pohjalta yhteen kirjallisuudessa hajanaisesti esiintyneitä, varsin samansuuntaisia ajatuksia.

Lyhyesti sanottuna kyse on siitä, että kokemukseen naapuruston turvattomuudesta voi kanavoitua monenlaista, myöhäismodernille ajallemme tyypillistä ja vaikeasti muotoiltavaa huolta ja turvattomuutta.

Pyrin lisäksi kehittämään analyysityökaluja tuomalla sosiologisen tutkimuksen alueelle tiettyjä maantieteen ja taloustieteen piirissä kehitettyjä menetelmiä, jotka tarttuvat alueen tai sijainnin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Näitä niin sanottuja spatiaalisia työkaluja käytetään sosiologiassa edelleen varsin vähän tarjolla oleviin mahdollisuuksiin nähden. Syytä käyttöön olisi, sillä sijainnin huomiotta jättäminen voi olla joissakin tapauksissa vakava ongelma, kuten vaikkapa regressiomallien oletuksien rikkoontuminen ja siitä seuraava tulosten epäluotettavuus. Lisäksi sijaintitietoa voi käyttää kiinnostavalla tavalla esimerkiksi karttavisuaalisoinneissa.

Lopuksi haluaisin korostaa, että tuloksilla on myös selvä yhteiskuntapoliittinen merkitys. Minne kaupungin vuokra-asuntoja kannattaa sijoittaa, on kysymyksenä edelleen ajankohtainen. Esimerkiksi Helsingin kaupunki on harjoittanut jo vuosikymmeniä niin kutsuttua sosiaalisen sekoittamisen politiikkaa, joka viittaa pyrkimykseen välttää yksipuolisesti vuokravaltaisten alueiden rakentamista. Väitöstutkimukseni tulokset osoittavat, että tämä on paikallisen sosiaalisen elämän näkökulmasta ollut kaukaa viisas ratkaisu.